

DE LA CRISTIANDAT A LA DIÀSPORA

Algunes veus profètiques que intuïen el que estava a punt d'arribar... (nn. del I al 4) i que ara ja tenim ací (nn. del 5 al 13)

Aquesta col·lecció és una mostra que no pretén ser exhaustiva, ni de bon tros. S'han arreplegat passatges d'alguns documents es constata l'afonament de la cristiandat o s'afirma la nova situació de diàspora no com una asserció feta de pas o merament retòrica, sinó formulada a plena consciència.

Els quatre primers textos (que van de 1947 a 1970) anuncien com imminent la desaparició de la cristiandat. Els que parlen són «pesos pesats» del pensament catòlic en temps del preconcili, concili i immediat postconcili: Mounier, Rahner, Schillebeeckx i Ratzinger. A partir del text n. 5 (del Card. Roger Echegaray, 1981) els testimonis comencen a constatar com una cosa evident la situació nova en què es troben.

Seria ingenu pensar que el pas de la cristiandat a la diàspora s'haja realitzat durant este període de temps. Uns canvis d'aquesta magnitud i calat (impliquen esquemes mentals latents) són canvis molt lents, normalment seculars i a vegades multiseculars. Possiblement aquests canvis que ara apareixen van començar a gestar-se en el Renaixement, i autors hi ha (p. ex. Burgalassi) que diuen inclús que les arrels d'aquest procés cal buscar-les en la revolució urbana, allà en la baixa edat mitjana. El que sí que pareix probable és que els canvis socials i culturals que va experimentar el món occidental a partir de la segona guerra mundial van actuar de catalitzadors i «van precipitar» un procés... que no ha fet mes que començar.

1. Emmanuel Mounier (1950)

«El cristianisme no està amenaçat d'heretgia: ja no apassiona tant com per a arribar a això. Del que està amenaçat és d'una espècie d'apostasia, fruit de la indiferència ambiental i de la seua pròpia distracció. Aquests signes no fallen: la mort està prop. No la mort del cristianisme, sinó la mort de la cristiandat occidental, feudal i burgesa. Una nova cristiandat naixerà demà, o després-demà, amb noves capes socials i amb nous empelts extraeuropeus. El que hem de fer és no sufocar esta amb el cadàver de l'altra». [E. Mounier, *Feu la chrétienté* (La cristiandat difunta), 1950, p. 26. Text escrit al maig de 1947]

«Al meu parer, com més atentament examine la realitat inicial de cristianisme, comparant-la amb la realitat present del cristianisme modern, més em convenç que tots nosaltres tornarem a trobar la verdadera només després d'una caiguda tan general de la cristiandat modern que molts creuran que ha arribat la fi del cristianisme. Però els que patiran les conseqüències de l'apostasia general no seran les noves generacions; els que portaren el pes, el dia del Juí, no seran ells, sinó tots nosaltres, els falsos testimonis

des de fa més de quatre segles». [E. Mounier,]

2. Karl Rahner (1965)

a) «És un fet que -potser a banda del món ibèric-- ja no hi ha països cristians. En qualsevol lloc del món i en qualsevol lloc amb relació al món, el cristianisme està en una situació de Diàspora, segons uns graus variables, clar està. Efectivament, en totes parts constitueix una minoria numèrica, almenys si parlem d'un cristianisme verdaderament viscut; de fet, en cap part exerceix una funció de "leadership" que li permeta deixar d'una manera potent i sensible l'empremta dels ideals cristians en la vida segle. Inclús es pot dir que estem sense el menor dubte en un període en què este procés va a intensificar-se més encara, a pesar de les raons que pugen adduir-se a este fet. (...) La cristiandat de tipus rural i individualista que caracteritzava l'Edat Mitjana i els temps moderns està en via de desaparició segons un ritme d'acceleració creixent, precisament perquè les causes generatrius d'este procés a Occident sempre estan en actiu i no han esgotat la seua eficàcia. [Karl Rahner: *Misión y gracia*. T. I, Dinor, San Sebastián, 1966, p. 59. Edició original: Innsbruck 1959]

b) Ara bé, la temptació de gueto ens amenaça a tots. El catòlic convençut, enèrgic, militant, la cultura del qual és un poc primitiva, un poc "burgesa", coneix esta seducció del gueto en què un s'escuda, seducció que tanca en si quelcom religiós: efectivament, es fa la impressió de no buscar més que el Regne de Déu. Llavors s'està entre els seus, i un pot fer-se la il·lusió que només hi ha cristians. En esta política de gueto l'Església està considerada com una comunitat de salvació que es basta a si mateixa (el que efectivament és); però succeïx que també es fa d'ella una societat que es basta a si mateixa en tota la línia i en tot orde de coses.

»La conseqüència de tot açò és un complex d'anticlericalisme que no sempre té el seu origen en la perversitat o en l'odi a Déu.

»Este gueto pren també, en la seua fisonomia interior i d'una forma involuntària, l'estil d'una època que un s'imagina existent encara; l'estil d'una espècie d'home que, històricament (des del punt de vista de la vida intel·lectual i cultural) i sociològicament parlant, procedeix d'una altra era i es troba a gust en este gueto: pense en el "burgés", tan diferent de l'obrer de hui i de l'home atòmic de matí. Llavors què té d'estrany que les gents de fora identifiquen al cristianisme amb eixe gueto i no vullguen entrar! I no hi ha dubte que intervé un efecte de la gràcia de Déu quan, independentment d'açò, s'aconsegueix descobrir en l'Església la casa de Déu, a pesar de tanta imitació gòtica i de tant "basar" reaccionari i burgés com es troba. De cara a tal perill que, com s'ha dit, en els cent últims anys va ser realitat amb massa freqüència, i que encara hui existeix, és necessari un discerniment lúcid i valent, a la llum d'este principi: la situació de Diàspora és una necessitat inherent a la Història de la Salvació, una necessitat de què es pot traure partit des de múltiples punts de vista, i fins i tot en el nostre comportament pràctic.

2. Aplicacions concretes

Si em veig obligat a donar algunes aplicacions d'aquest principi, per a fer-ho evident, no és realment sinó a títol d'exemple, i els exemples que segueixen no tenen en si massa valor.

Quan per exemple ens afanyem infal·liblement a recórrer amb vehemència a les lleis civils i al seu deure posar remei a la moralitat decadent, oblidem que estem en Diàspora, i que a la llarga no aconseguirem més que fomentar complexos d'anticlericalisme en aquells que no volen sentir que sobre ells pesen mesures de reprensió, per la nostra culpa. (Espere que no hi haurà necessitat subratllar expressament que, en este terreny, el dret natural exigix que hi haja lleis; si bé és necessari que es recolzen en consideracions justes, que estiguen convenientment dosificades i que se sàpia actuar amb habilitat en la tàctica empleada per a reclamar-les). [Karl Rahner: *Misión y gracia*. T. I, Dinor, San Sebastián, 1966, p. 75-76. Ed. orig.: Innsbruck 1959]

c) « "Només per a aclarir el sentit del que es va dient, i inclús a consciència del descrèdit de la paraula 'mística' -que ben entesa no implica cap contraposició amb la fe en l'Esperit Sant, sinó que s'identifica amb ella- cabria dir que el cristià del futur o serà místic, és a dir, una persona que hi haurà 'experimentat' quelcom o no serà cristià. Perquè l'espiritualitat del futur no es recolza ja en una convicció unànime, evident i pública, ni en un ambiente religiós generalitzat, previs a l'experiència i a la decisió personals. L'educació religiosa usual fins ara podria ser només d'ara en avant un ensinistrament molt secundari per a la vida religiosa".

[Karl Rahner, «*Espiritualidad antigua y actual*» (1965) En *Escritos de Teología*, t. VII, Madrid. 1969, p. 25]

3. J. Ratzinger (1970)

«De l'Església de hui eixirà també aquesta vegada una Església que ha perdut molt. Es farà xicoteta, haurà de començar completament de nou. No podrà ja omplir molts dels edificis construïts en la conjuntura més propícia. Al disminuir el nombre dels seus adeptes, perdrà molts dels seus privilegis en la societat. S'haurà de presentar a si mateixa, de forma molt més accentuada que fins ara, com a comunitat voluntària, a la que només s'arriba per una decisió lliure.

Com a comunitat xicoteta, haurà de necessitar mode molt més accentuat la iniciativa dels seus membres particulars.

Coneixerà també, sens dubte, formes ministerials noves i consagrarà sacerdots a cristians provats que romanguen en la seua professió: en moltes comunitats xicotetes, per exemple en els grups socials homogenis, la pastoral normal es realitzarà d'esta manera. Junt amb açò, el sacerdot plenament dedicat al ministeri com fins ara, continuarà sent indispensable.

Però en tots estos canvis que es poden conjecturar, l'Església haurà de trobar de nou i amb tota decisió el que és essencial seu, la qual cosa sempre ha sigut el seu centre: la fe en el Déu trinitari, en Jesucrist, el Fill de Déu fet home, l'assistència de l'Esperit que perdura fins al final dels temps. Tornarà a trobar el seu autèntic nucli en la fe i en la pregària i tornarà a experimentar els sacraments com a culte diví, no com a problema d'estructuració litúrgica.

Serà una Església interioritzada, sense reclamar el seu mandat polític i coquetejant tan poc amb l'esquerra com amb la dreta. Serà una situació difícil. Perquè este procés de cristal·lització i aclariment li costarà moltes forces valuoses. L'empobrirà, la transformarà en una Església dels xicotets. El procés serà tant més difícil perquè hauran de suprimir-se tant la tancada parcialitat sectària com l'obstinació jactanciosa.

Es pot predir que tot açò necessitarà temps. El procés haurà de ser llarg i penós. Fins a arribar a la renovació del segle XIX, també va ser molt llarg el camí des dels falsos progressismes en vespres de la revolució francesa, en els quals inclús per als bisbes era de bon gust bromejar sobre els dogmes i potser fins a donar a entendre que no s'havia de tindre de cap manera per segura ni tan sols l'existència de Déu.

Però després de la prova d'estos esquinçaments brollarà una gran força d'una Església interioritzada i simplificada. Perquè els hòmens d'un món total i plenament planificat, seran extraordinàriament solitaris. Quan Déu haja desaparegut completament per a ells, experimentaran el seu total i horrible pobresa. I llavors descobriran la xicoteta comunitat dels creients com quelcom completament nou. Com una esperança que els ix a l'encontre, com una resposta que sempre han buscat en l'oculte.

Així que em pareix segur que per a l'Església vénen temps molt difícils. La seua autèntica crisi encara no ha començat. Cal comptar amb greus sacsades.»[**J. Ratzinger**: *Fe y futuro*. Sígueme. 1973 pp. 76-77. Orig.: 1970

4. E. Schillebeeckx (1970)

«No tot l'univers dels hòmens pertany de fet a la communio sacramental de l'Església, ni tan sols encara que entenguérem per tal «comunió» la totalitat de les denominacions cristianes. L'Església ha anat deixant de ser cada vegada més una «Església nacional» (Volkskirche, «Església d'estat»), per a convertir-se en una «Església de diàspora». I, en tot cas, tenint en compte el pluralisme obvi de la societat actual, l'Església s'anirà convertint gradualment en una «Església de voluntaris», a la que es pertanga en virtut d'una elecció i decisió més personal. Per tant, en l'única societat hi ha també un gran nombre de persones no cristianes, les quals treballen completament al marge de la religió en l'edificació d'un món més digne de l'home.» [**E. Schillebeeckx**: *Dios, futuro del hombre* (1970), p. 139]

5. Card. Roger Echegaray (1981)

«No tenim per què amagar-nos-ho: La nostra Església no ha fet sinó començar el seu èxode... Ja no sentim davall els nostres passos aquell humus cristià que ha nodrit a tantes generacions. El poble que lentament avança té menys practicants, menys militants, i són menys nombrosos els seus fills als que catequitzar. Els preveres que acompanyen al poble són més escassos, majors i debilitats per la sobrecàrrega o la dispersió de les seues tasques... Ara ens adonem que el desfasament entre l'Evangeli i el món és molt major del que la nostra memòria col·lectiva s'imaginava. (...) És dur, però també engrescador, saber-nos contemporanis de Crist i dels Apòstols.» [**Card. R. Echegaray**, President Conf. Episc. França. Discurs a l'Assemblea Plenària, Llorda, 1981]

6. Card. Joseph Ratzinger (1990)

« Potser hauré arribat el moment de despedir-nos d'una Església clerical.

Possiblement estiguem davant d'una nova època de la història de l'Església molt diferent, en la que tornem a veure una cristiandat semblant a aquell gra de mostassa, que ja està sorgint en grups xicotets, aparentment poc significatius, però que gasten la seua vida a lluitar intensament contra el Mal, i a tractar de tornar el Bé al món; estan donant entrada a Déu en el món. He comprovat que, a Alemanya també hi ha nous moviments religiosos d'este gènere, però no voldria citar noms concrets. Probablement no hi haurà conversions en massa al cristianisme, no es donaran canvis que pogueren ser considerats exemplars per a la història, però hi ha una presència nova i molt fort de la fe, que dona alé als hòmens. Ara hi ha més dinamisme, més alegria. Hi ha una presència nova de la fe plena de significat per al món.» [Card. J. Ratzinger, *Sal de la Tierra*, p.18. 1990]

7. Els bisbes de França (1996)

«No podem passar per alt els preocupants índexs relatius al descens de la pràctica religiosa, la pèrdua d'una certa memòria cristiana i les dificultats del relleu. Estan en joc el lloc i l'esdevenidor mateix de la fe en la nostra societat. (...)

Rebutgem tota nostàlgia d'èpoques passades, en les que el principi d'autoritat pareixia imposar-se de manera indiscutible. No somiem amb una impossible tornada al que es denomina «cristiandat»

La crisi per la qual travessa hui l'Església es deu en gran manera a la repercussió, en l'Església mateixa i en la vida dels seus membres, d'un conjunt de canvis socials i culturals ràpids, profunds i de dimensions mundials.

Estem canviant de món i de societat. Un món desapareix, i un altre està emergint, sense que existisca cap model preestablert per a la seua construcció. Els antics equilibris estan a punt de desaparèixer, i els nous es constitueixen amb dificultat. Ara bé, al llarg de tota la seua història -especialment a Europa- l'Església s'ha solidaritzat profundament amb els equilibris antics i amb la figura del món que desapareixia. No sols es trobava ben inserida en eixe món, sinó que havia contribuït àmpliament a la seua constitució, mentres que la figura del món que cal

construir se'ns escapa.» [Els bisbes de França, *Proposar la fe en la societat actual* (Carta als catòlics de França) 1996].

8. J. M. Tillard (1998)

«Sent lúcids, tot porta a pensar que hi ha esglésies locals, inclús nuclis importants d'esglésies locals, que desapareixeran del mapa de la cristiandat. Què queda de les florents Esglésies locals de l'Àfrica de sant Agustí, com no siga una llista de seus fictícies per als bisbes titulars?

Què queda, en l'actual Turquia, de la bella Església siro-jacobita, lloc emblemàtic del cristianisme des de l'alba dels temps patristics? Què queda dels cristians de l'Alta Mesopotàmia, durant molt de temps tan radiants?

Un religiós assumpcionista que estava de pas notava: només queden «antigues esglésies que serveixen de granja, d'estable per als corders o, simplement, de comissaria de policia».

En el nostre Occident nord-americà, cap el temor que, una vegada desapareguda la generació de cristians practicants, es van a tancar cada vegada més llocs de culte, i això (prenguem-ne nota) tindrà com a efecte concomitant la reducció de la visibilitat de l'Església. Ara bé, la visibilitat provoca almenys l'efecte de mantindre viva una pregunta, la del perquè d'aquesta obra, la del sentit de les seues assemblees, encara que només reunisquen ancians canosos.

[...] «Som els últims cristians? Certament som els últims d'un estil de cristianisme. No som els últims cristians.» [Jean M. Tillard, *Som nosaltres els últims cristians?*, Claret. Barcelona. 1998]

9. Juan de D. Martín Velasco (1998)

Entre les tendències actuals que prefiguren la situació del cristianisme en un futur immediat, destaquem les següents:

I. Ruptura de la socialització. Una sèrie d'indicadors mostren allò que s'ha fundat de les previsions de fallida en la transmissió del cristianisme, que fins ara assegurava la família, l'escola, la parròquia i la cultura dominant de tradició cristiana. Heus ací alguns: l'allunyament de la pràctica per part dels creients; l'escassa participació en els processos d'iniciació cristiana més enllà de la

que acaba amb la primera comunió; la cada vegada menor inscripció d'alumnes en els cursos de religió dels centres d'ensenyança; l'evolució de les seues creences i criteris morals.

A açò cal afegir el fet que la dona s'està evadint de l'esfera d'influència de l'Església, perquè s'ha incorporat al món del treball i perquè se sent discriminada per ella, i un altre fet no menys important: la desaparició per llei de vida de l'actual generació de iaies i iaies que han exercit un important paper de suplència dels pares en la tasca de socialització.

En la mateixa direcció operarà l'enrarament dels agents pastorals per la fallida del relleu generacional en el clero i en la vida religiosa.

2. *El cristianisme està patint i patirà d'una forma més acusada en els pròxims anys un desplaçament permanent dels països occidentals cap als països del Tercer món. En ell confluïxen el descens de la natalitat i la crisi religiosa del Primer món.*

Totes estes dades ens permeten constatar que, en els països occidentals, el cristianisme està canviant la seua forma històrica. De la situació de religió única, primer, i majoritària, després, està passant a la situació, que K. Rahner va pronosticar, de diàspora. En tal situació, una religió adquireix una forma històrica diferent en relació amb la seua organització, el seu pensament, la seua espiritualitat, la seua relació amb la societat. J. M. Tillard va en la mateixa línia quan, a la pregunta de si serem els últims cristians, respon que està desapareixent, no el cristianisme, però sí que una forma històrica de ser cristià.» [J. Martín Velasco, *Metamorfosis de lo sagrado y futuro del cristianismo*. ISCREB. Barcelona. 1998] El text íntegre es va publicar en el n° 37 de la sèrie «Cuadernos de aquí y ahora», Sal Terrae, Santander 1999.

10. J. Ratzinger: (2000)

Seewald: *Fa molts anys, vosté parlava en termes profètics sobre l'Església del futur: l'Església -deia llavors- ((es reduirà en les seues dimensions, farà falta recomençar de nou. Però d'aquesta prova*

eixirà una Església que haurà tret una gran força del procés de simplificació que haurà travessat, de la renovada capacitat per a mirar dins de si mateixa)).

Quina és la perspectiva que ens espera a Europa?

Card. Ratzinger: Per a començar, l'Església «es reduirà numèricament». Quan vaig fer aquesta afirmació, em van ploure de totes les parts reprotxes de pessimisme. I hui [. ..] cada vegada són més els que admeten la disminució del percentatge dels cristians batejats en l'Europa actual: en una ciutat com Magdeburg el percentatge dels cristians és tan sols del 8% de la població total, incloent totes les confessions cristianes. Les dades estadístiques mostren tendències irrefutables. En aquest sentit es redueix la possibilitat d'identificació entre poble i Església en determinades àrees culturals. Hem de prendre nota amb senzillesa i realisme.

L'Església de massa pot ser una cosa molt bonica, però no és necessàriament l'única modalitat de ser de l'Església. L'Església dels primers tres segles era xicoteta, sense per açò ser una comunitat sectària. Al contrari, no estava tancada en si mateixa, sinó que sentia una gran responsabilitat respecte als pobres, els malalts, respecte a tots. En el seu si trobaven lloc tots aquells que es nodrien d'una fe monoteïsta, a la recerca d'una promesa. Esta consciència de no ser un club tancat, sinó d'estar oberts a la comunitat en el seu conjunt, sempre ha sigut un component no eliminable en l'Església. Al procés de reducció numèrica que estem vivint hui, haurem de fer-li front també precisament explorant noves formes d'obertura a l'exterior, noves modalitats de participació d'aquells que estan fora de la comunitat dels creients. No tinc res en contra que persones que durant l'any no han xafat l'església vagin a la missa la nit de Nadal, o en ocasió d'una altra festivitat, perquè també esta és una forma d'acostar-se a la llum. Ha d'haver-hi, per tant, formes diverses d'implicació i participació.» [P. Seewald / **Ratzinger:** «Dios y el mundo» 2002 (Original alemany, 2000). El text reproduït ací va ser difós per Alfa y Omega, (27.11.2001), amb el títol: «Católicos, futuro de minoría?».

11. Bisbes bascos (2001)

15. La crisi social de transmissió de valors i referències és un signe inequívoc de què la nostra fe de sempre ha de ser repensada, reinterpretada i reformulada en molts aspectes a la llum de les circumstàncies actuals. És un moment delicat en què alguns rebutgen el que abans acceptaven sense discussió i ara consideren incompatible amb la realitat present. Altres, al contrari, continuen aferrant-se cegament a passades explicacions, perquè les noves situacions són més del que poden assimilar en la seua arcaica visió del món. Hem de considerar si no ha arribat ja el moment i la situació que presagiava el teòleg Karl Rahner fa unes dècades: «L'home religiós de matí serà un místic, una persona que haja experimentat quelcom, o no podrà ser religiós, perquè la religiositat del demà no serà ja compartida basant-se en una convicció pública unànime i òbvia.» [«*Transmitir hoy la fe*» Carta pastoral dels **bisbes de Pamplona i Tudela, Bilbao, Sant Sebastià i Vitòria**. Quaresma-Pasqua 2001]

12. Card. Martini (2006)

«La mateixa Església està immersa en una sèrie de problemes interns que no seria fàcil descriure en poques paraules. Mencione només u, que és propi d'Occident. Cite l'exemple de l'Església evangèlica d'Alemanya que, després d'enquestes molt precises, ha publicat el passat les xifres dels seus fidels comparades amb els de fa deu anys. Uns dos milions quatre-cents mil cristians han abandonat l'Església en este període. En els tres últims decennis, són més de cinc milions. I l'estudi nota que és sobretot entre els jóvens on la cultura cristiana s'esvaeix i apareix quasi com inexistent. I si ens fixem en el nombre de què es denominen fidels, el nombre de què afirmen que mantenen encara amb més o menys regularitat una pràctica religiosa és d'un sobre deu. Però unes enquestes estadístiques més precises mostren que el 4% dels que es diuen cristians practiquen regularment.» [Card. Martini: «El futuro de la Iglesia en el mundo» 2006]

13. G. Danneels (2007)

-Ara també en l'Església se sent la preocupació pel fet que en les societats occidentals pareix enrarir-se el consens

compartit sobre alguns valors morals fonamentals.

DANNEELS: És un dada objectiva que ja no hi ha una *Civitas* cristiana, que el model medieval de Civitas cristiana no val per al moment actual. Potser alguns no se n'han adonat encara, però els cristians viuen en el món *tamquam scintillae in arundineto*, com a espurnes pels rostolls.

Vivim en la diàspora. Però la diàspora és la condició normal del cristianisme en el món. L'excepció és l'altra, la societat completament cristianitzada. El mode ordinari dels cristians d'estar en el món és el que es descriu ja en la Carta a Diogneto, del segle 11. Els cristians «ni habiten ciutats exclusives seues, ni parlen una llengua estrangera». Habiten «les seues pròpies pàtries, però com a forasters; prenen part en tot com a ciutadans i tot ho suporten com a estrangers; tota terra estrangera és per a ells pàtria, i tota pàtria, terra estrangera.» Així és com som ciutadans de la nova societat secularitzada.» [Danneels: 30Giorni (27 maig 2007)]

Selecció de textos feta per Pere Codina Mas